

(НИН, 07.05.2009)

Србија је прошле године у ово доба славила скори улазак у Европску унију. Високи државни функционери нису обуздавали свој прекомерни оптимизам ни онда када је већ било јасно да је сломљена политичка кичма радикалско-народњачке осовине и да ће владу формирати коалиција “За европску Србију”. Потпредседник владе Божидар Ђелић обећавао је грађанима да ће Србија добити статус кандидата за чланство у ЕУ до децембра, а гост Радија Б92 Драгомир Јанковић (слушаоцима Кажипрста идентификован као извршни директор Европског института) као да је мислио да је и код таквог Ђелића стрепња победила наду. Директор је са великом самоувереношћу прогнозирао да ће ЕУ понудити Србији статус кандидата већ у јуну 2008, и то “без обзира на то која ће земља бити председавајућа у тренутку када се у Србији буде формирала влада”. Све зависи од Србије, потврђивала је Урсула Пласник, аустријска министарка спољних послова.

Оптимизам је владао и на другим фронтovima. Козаступник Србије пред Међународним судом правде Владимир Ђерић изјављивао је да су велике шансе да се суд у Хагу огласи ненадлежним поводом тужбе Хрватске против Србије за геноцид, а Млађан Динкић је хвалио државне мере за подстицање отварања нових радних места: циљ је да се оваквом политиком до 2012. године стопа незапослености у Србији сведе на 10 до 12 одсто, објашњавао је министар економије. Председник Србије је најављивао да ће нова влада имати “пун мандат, на чијем ћемо крају бити на прагу пријема у Европску унију”. “Наступа ново време, потпуно нова епоха: ко то не осећа, тај не разуме ни политику, нити потребе грађана”, Бориса Тадића је цитирала агенција Фонет.

Ове године нема славодобитности у изјавама владајућих политичара и власти наклоњених експерата. Нико ових дана не најављује рађање нове, европске зоре за Србију. У односима са Европском унијом, једина светла тачка на хоризонту је “бели шенген”, односно у овом моменту доста велика вероватноћа да Европска комисија у јуну ове године препоручи Србију за визну либерализацију. Укидање виза за грађане Србије ступило би онда на снагу крајем ове, или почетком 2010.године. Но кад је о нашим амбицијама на пољу европских интеграција реч, европски комесар за проширење Оли Рен – онај исти на чији смо савет прихватили једини у Европи да једнострано применимо Споразум о придруживању који ЕУ неће да ратификује – у фебруару је изјавио да још “није време” ни да подносимо кандидатуру за чланство у ЕУ, а камоли да нам Брисел одобри статус земље кандидата. Већ помињани Драгомир Јанковић овог уторка је,

суочен са најновијим подацима о дубини рецесије европске привреде, слушаоцима Б92 изрекао следећу суморну прогнозу: “Дубоко верујем да ће се процес придруживања (Европској унији) значајно успорити”.

Такво дубоко уверење могао је, дабоме, да стекне свако ко у штампи прати изјаве водећих европских државника, и то не од избијања светске економске кризе, већ од јуна прошле године, односно од пропасти ирског референдума о будућности ЕУ (какву предвиђа “Лисабонски уговор”). Немачка премијерка Ангела Меркел је још 19. јуна прошле године дала интервју “Франкфуртер алгемајне цајтунгу” у ком је рекла да не може бити даљег ширења ЕУ на основу старог уговора из Нице, односно без ступања на снагу (у Ирској нетом одбаченог) Лисабонског уговора. Дан касније, француски председник Никола Саркози изјавио је да без пуне ратификације Лисабона ни Хрватска неће моћи у ЕУ – и да се он и Меркелова у томе потпуно слажу. Штампа је то углавном тумачила као комбиновани француско-немачки притисак на земље попут Ирске и Чешке (Чеси су генерално за проширење, али још нису ратификовали Лисабонски уговор). Следећи ту логику, Меркелова и Саркози поручују: Ирска не блокира само уговор о Европи. Ирска блокира и идеју проширења Европе.

Прошло је готово годину дана, а да се ништа ново на плану проширења није десило. Али се зато у међувремену десила светска економска криза, која је додатно снизила ентузијазам европских бирача за пријем нових чланица (европске елите су по правилу више заинтересоване за проширење ЕУ од просечних грађана). Сада се већ отворено говори и о кризи легитимитета европског пројекта као таквог. Немачки експерти Томас Рисе и Грегор Валтер Дроп са Слободног универзитета у Берлину тврде овог пролећа у “Шпиглу” да је време “пермисивног консензуса” прошло и да “већина Европљана више није спремна да пасивно и ћутљиво прихвата европско уједињење”. Они тврде да истраживања указују да Европљани са растућом скепсом гледају на ангажовање својих земаља у светским пословима, да подршка чак и учешћу у мировним операцијама у Авганистану брзо опада, да ће се ускоро читава европска спољна и безбедносна политика налазити у кризи легитимитета, и да неће проћи много времена пре него што популисти са екстремне леве и деснице почну да на основу тога укрупњавају свој политички капитал. Ови аналитичари тврде да политичке елите у Европи немају никаквог одговора на овај проблем, да ћуте и не подстичу дебату ни о евр, ни о проширењу, ни о одговорностима ЕУ у Авганистану и Балкану.

Криза је, наравно, подстакла унутаревропске поделе и смањила солидарност чак и међу државама чланицама. Док се у земљама попут Србије скоро побожно говори о европском духу и цивилизованом начину вођења политике и међусобног дијалога, дотле “стара” и “нова” Европа сикте једна на другу. Чешки председник Вацлав Клаус недавно се подсмешљиво осврнуо на наводну амбицију Николе Саркозија да буде “стални

председавајући” Европе, док је француски председник за Чехе веома покровитељски рекао “да се труде, колико могу”. Европљани критикују једни друге због “национализма” и “протекционизма” који подривају идеју заједничког европског тржишта услуга и добара. Чешки министар спољних послова Карел Шварценберг је после Саркозијевог захтева да француски произвођачи аутомобила изврше “репатријацију” радних места из мањих (и мање скупих) европских земаља, коментарисао да се у жеку економске кризе “јављају атавистички инстинкти” и да богатије земље реагују “слоганима из тридесетих година о примату нације”. То је тим необичније што ти слогани долазе од људи који су били “најпоноснији браниоци европске централизације и европских вредности”, рекао је Чех, јасно алудирајући на Французе.

Да ствари са европском перспективом Србије буду још горе, одскора поново на површину излазе тонови по којим можда ни хапшење Ратка Младића Србији не би било довољно за почетак преговора о чланству у ЕУ. Председник Европске иницијативе за стабилност Џералд Кнаус вербализовао је тај став почетком јануара: у интервјуу новосадском “Дневнику” рекао је да је атмосфера у ЕУ “у последњих шест месеци промењена”: Србија би, по њему, ишла брзо ка ЕУ да је Младић ухапшен летос, док је то сада “под знаком питања”. Кнаус о тим стварима, дабоме, не одлучује, и његова је установа заправо мала невладина организација коју финансирају они који одлучују, али је управо због те блискости стварним ауторитетима у Бриселу доста добро обавештен и зато важи за “утицајнијег” аналитичара. Он, дакле, говори оно што је чуо од важних људи који утичу на то како ће се ЕУ понашати према Србији. Кнаус је у једначину европских интеграција Србије опет убацио фактор Косово, наглашавајући да су у ЕУ “веома разочарани резултатима Београда” због тога што “Србија не помаже да се дође до решења за Косово”. (И то каже након, а не пре него што је Београд пристао на легализацију присуства Еулекса на Косову...)

Београд ускоро неће умети да разлучи ни шта је прави разлог што Брисел успорава ствар са кандидатуром Србије, а шта је само изговор. Холандско одбијање је веома реално, ту нема спора, али није више сасвим јасно колико је Бриселу стало до Косова, а колико до тога да има добар изговор да спречи нове кандидатуре у нежељеном тренутку, односно да “охлади” нове кандидате док не придобије европске бираче за пројекат проширења.

На српске амбиције као хладан туш је ове зиме деловао и тврд став Хрватске према словеначким уценама. Спољнополитички саветник Стипе Месића Томислав Јакић рекао је новинару “Њујорк тајмса” без имало двосмислености да “Словенија злоупотребљава свој положај чланице ЕУ и мисли да нас може уцењивати. Али наша је преговарачка платформа да нисмо спремни да улазак у Европску унију плаћамо својом територијом”. Под територијом се овде подразумева извесна количина воде у Јадранском мору, која је

ипак тешко упоредива са оним што је за Србе губитак Косова. Да и не говоримо о новим “аргументима”, као што је тврдња европског посланика Ханеса Слободе да је Хрватска добила јаку подршку међу посланицима Европског парламента у спору са Словенијом због католичких веза. Слобода је недавно за словеначки лист “Младину” рекао: “То је некаква стара идеологија или традиција, по којој би католичка Хрватска требало да брани Европу од Србије која гаји православне вредности”.

У Београду се још повремено може чути како постоје добри изгледи да Србија постане чланица ЕУ 2014. године. Одакле то? Неко је вероватно трезвено израчунао да је то, под садашњим околностима, најраније што Србија теоретски може да постане чланица ЕУ, и када не би било никаквих препрека. Дакле, како сада ствари стоје, статус кандидата не можемо добити пре краја 2010, ако би све одвијало као у најбољем од свих могућих светова. Помињање 2014. је изгледа у некој вези и са чињеницом да 2014. ступа на снагу нови седмогодишњи буџетски циклус ЕУ – ако планирају да нас приме у чланство, то ће се коју годину пре видети из буџета, у ком ће за нас бити планирани значајнији фондови, односно издаци. А нови буџет почиње да се прави 2011, што значи да смо стигли на време, ако добијемо статус кандидата до краја 2010. Што ће рећи, ако пре тога ухапсимо Ратка Младића и испунимо друге услове који се у међувремену појаве. Једна анализа британског Би-би-Сија прошле недеље ставила је аспиранте Албанију и Босну и Херцеговину у ред земаља које ни теоретски не могу ући у ЕУ пре 2015. године, док у случају Србије није била тако изричита. Ипак, чак и кад се узме у обзир да тврд став Ангеле Меркел о проширењу има везе и са предстојећим септембарским изборима у Немачкој, као и да ће Ирска вероватно у октобру поново на референдум о Лисабону, који ће тада можда бити ратификован, мало више опреза у погледу шанси Србије не може шкодити.

У Србији су иначе многи заборавили да је 2014. као могући датум уласка Србије у ЕУ први пут озбиљно спомињана у извештају Међународне комисије за Балкан на чијем је челу био Ђулијано Дамато. Сетићете се, то је она комисија која је прва предложила да Косово постане независно. Међу њеним члановима био је и некадашњи министар спољних послова Србије Горан Свилановић, а опште је место да је потпис на међународни предлог да Косово постане независно платио смрћу своје политичке каријере у Србији. (У међувремену је постао високи функционер ОЕБС-а у Бечу.) Даматова комисија је за датум и место пријема Србије и других држава насталих на руинама бивше Југославије препоручило Сарајево и Видовдан, односно 28. јуни, на стоту годишњицу атентата Гаврила Принципа на аустроугарског престолонаследника Франца Фердинанда. Дамато се позвао на речи Тимотија Гартона Еша, водећег европског интелектуалца из Велике Британије, који је у лето 1995. године у једном њујоршком магазину написао да би Европа у Сарајеву у лето 2014. године морала да покаже да је стигло ново европско столеће.

Ево одломка из уводног дела извештаја Даматове комисије за Балкан:

“У Сарајеву је у лето 1914. Европа ушла у столеће лудила и саморазарања. Оснивачи Европске уније Роберт Суман и Жан Моне имали су тада по 28 и 26 година. Али трагове њиховог сна о уједињеној Европи, која се заснива на заједничким вредностима и институционализованој међузависности, лако је пратити до тог летњег дана у Сарајеву.

Осамдесет година касније, у раним данима опсаде Сарајева почетком деведесетих, слика полуразрушене зграде поште са три најврљана графита на зиду освојила је машту светске јавности. Први натпис је гласио: “Ово је Србија”. Други, “Ово је Босна”. А неко је испод нашарао: “Није, идиоти, ово је пошта”. Али један је савремени историчар Европе додао свој графит: Ово је Европа. Јер су сва разарања у југословенским ратовима нанели Европљани, другим Европљанима, у Европи. Тај натпис “Ово је Европа” отеловљује морални императив Европске уније кад је реч о превазилажењу наследства рата и уништења на Балкану”.

А шта су нам лане обећавали?

Када је 29. априла прошле године Божидар Ђелић потписао Споразум о стабилизацији и придруживању са Европском унијом, Србија се од тог потеза тресла све до избора, који су одржани 11. маја. Годишњица потписивања обележена је готово нечујно: сетили су је се једино Канцеларија за европске интеграције, Војислав Коштуница и Српска радикална странка.

У саопштењу које је издала Канцеларија Владе Србије писало је да наша земља од 30. јануара примењује овај споразум (који још чека “зелено светло” Савета министара ЕУ), те да се конкретни ефекти те примене још не могу проценити, али да “за ова два месеца губитак од ненаплаћених царина приликом увоза из ЕУ износи 10 милиона евра”. Канцеларија, међутим, за утеху додаје да је “у истом периоду, ниво страних директних инвестиција из Европске уније достигао вредност око 165 милиона евра”, а спомињу се и априлска “најављена” улагања европских фирми која ће, надају се у канцеларији, бити “десетоструко већа” од губитка од смањења царина.

Потпуно је другачија математика у изјави Војислава Коштунице, који тврди да је Србија

данас “једина држава у Европи која је пристала да једнострано примењује овај међународни споразум, и да због тога стотине милиона евра изгубе српска привреда и наши грађани”. По њему, “актуелна власт ће остати упамћена по томе што је у време најтеже економске кризе, због неразумне одлуке да једнострано примењује ССП, оштетила буџет Србије за више стотина милиона евра”.

Српска радикална странка је пак израчунала да је једнострана примена Споразума изазвала “катастрофалне последице по привреду и енормни губитак од 267 милиона евра”, и да Србија у протеклој години од Брисела није добила обећано укидање виза нити значајну економску помоћ, него само “нове уцене и претње”.

Увид у лањску новинску документацију показује да је потписивања Споразума изазивало огромно интересовање грађана, и да су очекивања грађана подстицана задиханим обећањима како наших, тако и западних политичара. Што није тешко разумети, будући да се збило уочи парламентарних избора, који су у таборима свих политичких странака представљани као “историјски”.

Запад је био више него обично заинтересован за исход гласања у Србији. Страховало се од евентуалног неуспеха “прозападних” странака у Србији, јер би се такав сценариј тумачио као западни неуспех на Балкану. У крајњем случају, у западним престоницама би се тумачило да је признавање независности Косова било авантура која је гурнула Србију у загрљај Русије. Успех коалиције “За европску Србију” тумачио се, напротив, као потврда рационалности и реализма проалбанске политике водећих западних земаља. (По логици: не само што смо учинили што смо хтели, него смо и српским лидерима објаснили да је тако морало бити – они су успели да то прогутају, а њихови грађани да сваре.)

Дан уочи потписивања, председник Скупштине Србије Оливер Дулић рекао је у Кажипрсту РТВ Б92 да би ССП “отворио границе ЕУ за српске производе, границе Србије за све производе из ЕУ које Србија у овом тренутку не производи и одредио прелазне периоде када ће се производи из ЕУ увозити у Србију без царина”. Он је додао да би “тим споразумом рејтинг земље порастао и Србија би постала земља која је веома атрактивна за стране инвеститоре, а омогућио би јој приступ различитим фондовима, отварање нових радних места, економску извесност и бољу будућност за све грађане”.

Предизборно време није тренутак када се иде у ситна цревца и грађанима објашњава да

Србија неће осетити стварне економске благодети од европских интеграција пре него што стекне статус кандидата за пријем у ЕУ, јер се тек после тога отварају приступни фондови за структурни, регионални и пољопривредни развој. У тренутку потписивања Споразума, који је оштро поделио Србију, вишеструко је увеличаван његов, свакако несумњив, значај. Тада се у врху наше власти вероватно није ни могло знати каква се страшна економска криза већ приближава европским обалама.

На дан потписивања, 29. априла, Оливер Дулић се поново огласио:

“Несумњиво је да ће конкретне користи од потписаног Споразума први осетити српска привреда и најсиромашнији грађани наше земље”.

Он је рекао да ће “ССП омогућити отварање граница ЕУ за домаће производе, прилив директних страних инвестиција, приступ различитим фондовима ЕУ, отварање нових радних места и изгледнију и лепшу будућност за све грађане”.

Портпарол Г17 је обећао “јак и стабилан динар и више инвестиција и радних места у Србији”, док је Вук Драшковић био још конкретнији: Србија ће “само из средстава која ћемо добити од ЕУ моћи да запосли 200.000 људи”. За Драгана Ђиласа, потписивањем ССП решавали смо “два проблема: незапосленост и низак стандард, и Косово и Метохију”.

Потпис на ССП није у прегрејану реторику терао само најјачу странку на власти, већ и опозицију. Потпредседник Српске радикалне странке Драган Тодоровић изјавио је унапред да ће председник Србије Борис Тадић одговорати због “кршења Устава и издаје Србије” уколико потпише споразум са ЕУ.

“Нови парламент покренуће поступак за смену Тадића, због кршења Устава и издаје Србије”, навео је Тодоровић у изјави Тањугу. Он је потписивање ССП-а упоредио са потписивањем пакта са силама Осовине у Другом светском рату.

Отприлике у истом тренутку, непосредно уочи потписа у Луксембургу, председник

Социјалистичке партије Србије Ивица Дачић оценио је да у том часу “нико нема право да потписује било какав споразум са Европском унијом”. У то је време Дачић држао бираче у уверењу да о прављењу владе мисли слично као и Војислав Коштуница, па је и његов став о потписивању ССП звучао као Коштуничин: “Нико нема овлашћење ове државе и овога народа да потписује било какве споразуме са ЕУ док се претходно не разреши да ли ЕУ сматра Србију целовитом државом”. Србија би требало да уђе у ЕУ, али не по цену да се придруживањем ЕУ заправо плати цена и фактички прихвати, директно или индиректно, независност Косова. СПС сматра да уколико данас буде потписан ССП, то може бити само споразум појединца или одређене политичке групације. “Тек по окончању изборног циклуса нова влада би требало да одреди где су границе између жеља Србије за европским интеграцијама и заштите државних интереса, па би тек онда ваљало разговарати о потписивању Споразума”, рекао је Дачић. Слично је звучао још један данашњи “европејац”, председник Јединствене Србије Драган Марковић Палма, који је 29. априла 2008. изјавио да “у овом политичком тренутку нико нема право да потпише Споразум о стабилизацији и придруживању Европској унији”.

Само дан после потписа, потпредседник владе Божидар Ђелић изразио је уверење да ће Србија, након што је потписала ССП, “за четири године ући у ЕУ” – наравно, уколико 11. маја на изборима победе проевропске странке. “Пуна, практична примена Споразума је у рукама грађана Србије, који о томе одлучују 11. маја на изборима”, рекао је дословце Ђелић, алудирајући прећутно на холандски услов, односно на чињеницу да је ЕУ одмах суспендовала Споразум, то јест да је одлучила да Прелазни трговински споразум не ступи на снагу, и да се ССП не пошаље на ратификацију, све док Србија не изручи Ратка Младића Хагу.

По Ђелићу, “први директан ефекат потписивања Споразума је Меморандум о стратешком партнерству између италијанског ‘Фијата’ и крагујевачке ‘Заставе’, који је управо потписан у Београду”. И председник Србије Борис Тадић најавио је тог дана да је “створен предуслов за стабилан економски развој Србије”, док је заменик директора Републичког завода за статистику Миладин Ковачевић изјавио да би Србија “изгубила 700 милијарди евра” уколико одступи од Споразума о стабилизацији и придруживању! Тако је барем известио Б92 са скупа у организацији Европског покрета у Србији. Ковачевић је тамо објаснио да би “у условима важења Споразума бруто домаћи производ по глави становника до 2015. године износио 12.000 евра, а у случају његове суспензије 6.000 евра”. Стручњаци Економског института у Београду су предвиђали економску катастрофу у случају да Скупштина Србије после избора поништи Споразум: земља би “ушла у економску кризу и пала на скали развијености”.

Лидер Г17 плус Млађан Динкић испољавао је дан после потписа исто тако велики оптимизам као и његов некадашњи ривал Божидар Ђелић. У Полиграфу Б92 је проценио

да Србија, “и без ратификације ССП-а у земљама ЕУ може до краја 2008. да добије статус кандидата за чланство у ЕУ и да доспе на белу шенгенску листу”. Широ је и песимизам сличан Ђелићевом, у случају да на изборима не победи коалиција “За европску Србију”. Ако се Споразум поништи, неће бити инвестиција у Србији, као ни субвенција, најавио је.

Температура је расла све до избора. Осмог маја председник Тадић је новинарима у просторијама Демократске странке, где је разговарао са грађанима, рекао да се само придруживањем ЕУ подижу шансе да у Србији остане и инвестира “Фијат”, али и “Фолксваген” и “Рено”. Иако забринут да би “непријатељство и мржња према ЕУ коју шире поједине странке” могле довести у питање пословне планове “Фијата”, али и других инвеститора, председник Тадић је оценио: “Направили смо фантастичну атмосферу да се данас боре око производње аутомобила у Србији, преговарамо са ‘Фолксвагеном’ и ‘Мерцедесом’. Отворићемо разговоре и са Французима, а претпостављамо да ћемо добити и јапанског произвођача.”